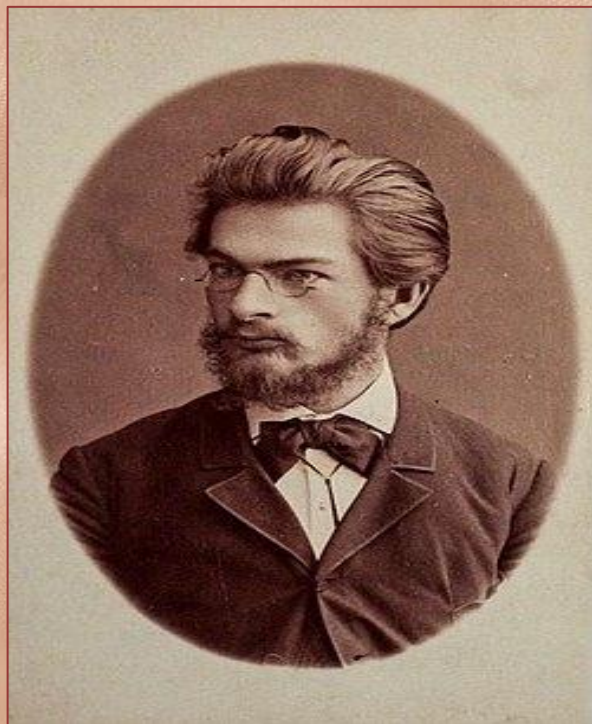

**«Тутковський Павло Аполлонович –
фундатор української географічної
науки» (1858-1930) – до 165 річниці з
дня народження**

Павло Тутковський є однією з найяскравіших постатей вітчизняної науки кінця XIX – початку XX століття.

Біографія

Народився 1 березня 1858 року у селищі Липівці теперішньої Вінницької області в родині службовця. Дитинство Павла та інших дітей в сім'ї пройшло під сильним впливом матері – жінки високої культури, музично обдарованої.

Закінчивши Житомирську чоловічу гімназію із срібною медаллю, в 1877 році поступив на природниче відділення фізико-математичного факультету Київського університету, проте був виключений з нього в 1879 р. за участь у студентському заколоті. Закінчив курс у 1882 р. На першому курсі він зустрічає О. Д. Багaley, яка згодом стала його дружиною. В той же час продовжував із зацікавленістю працювати в університетській лабораторії.

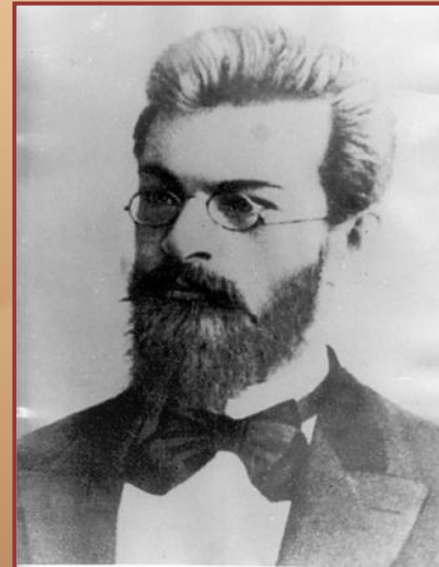
Разом із своїм вчителем і наставником К. Феофілактовим часто виїжджав на геологічні екскурсії в околиці Києва, де набував навичок дослідника. Феофілактов рекомендував Тутковського на кафедру геології та мінералогії з метою підготовки до професорського звання. Через рік його призначають консерватором мінералогічного і геополітичного кабінету, де він працював з 1884 по 1895 рр. Це дає йому змогу утримувати свою велику сім'ю, допомагати батькові. Тринадцять років в університеті не пройшли марно. Павло Аполлонович зріс і сформувався як спеціаліст.

Павло Тутковський – студент другого курсу університету Св. Володимира

За дорученням Київського товариства природознавців Тутковський з 1884 по 1902 рік проводить геополітичні дослідження практично всіх губерній України. Водночас він вивчає підземні води України і 1895 року подає свій проєкт водопостачання Києва. Саме завдяки йому Київ став одним з перших європейських міст, що забезпечило себе артезіанською водою. В 1909 р. він з усією родиною переїздить до Житомира, де призначається директором народних училищ Волинської губернії. Будучи інспектором, Павло Аполлонович багато мандрував і спостерігав природу улюбленої Волині.

У Житомирі він прожив 9 років. І цей період його життя був пов'язаний з Товариством дослідників Волині. Найбільш продуктивними для П.Тутковського були 1906-1915 роки. З 1909 р. Товариство дослідників Волині регулярно публікує його праці. 2 жовтня 1910 року Товариство обирає Павла Тутковського віце-головою, тобто фактичним керівником. Вінцем наукової діяльності П. А. Тутковського на Волині стала підготовлена ним дисертація «Викопні пустелі Північної півкулі», за захист якої в 1911 року він здобув ступінь доктора географії.

Сьогодні Тутковського по праву вважають одним із фундаторів української географічної науки.

Словечансько-
Овруцький кряж

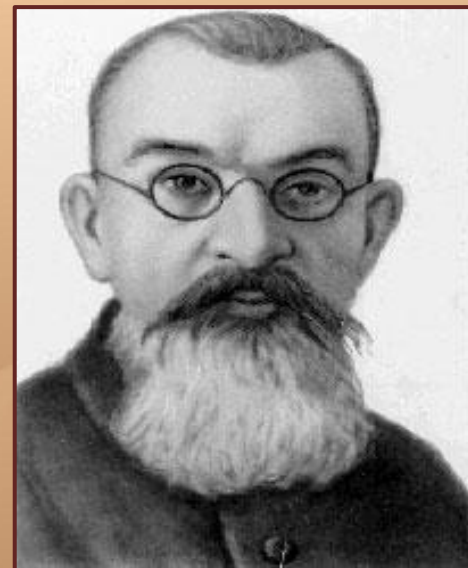

Особливе місце в колі краєзнавчих інтересів посідала унікальна пам'ятка поліської природи Словечансько-Овруцький кряж. Цій темі була присвячена його праця «Словечансько-Овруцький кряж та узбережжя ріки Словечни». Краєзнавчу тематику висвітлювали також його праці «Зональність ландшафтів Волинської губернії», «Бурштин у Волинській губернії», «З геології міста Житомира» та ін.

В Житомирі П. А. Тутковський залишив по собі добрий слід не лише як вчений і краєзнавець. Саме завдяки йому Волинський музей став самостійною науковою установою, переїхав у нове приміщення. Тутковський бере участь в розробці нового статуту музею, а зібрані геологічні матеріали займають у музеї видатне місце. На цей час Павло Аполлонович вже залишив Житомир, у зв'язку з переїздом до Києва на роботу в університет Св. Володимира, де він обіймає посаду приват-доцента географії, стає одним з організаторів і перших академіків Всеукраїнської академії наук, фундатором інституту геології та геологічного музею. Працюючи в Києві на високих посадах, вчений не поривав з дорогою йому Волиню. Разом з учнями він проводить дослідження в Овруцькому та Коростенському районах, приїздить на засідання Товариства дослідників Волині.

В 1924 році збувається мрія вченого про створення Геологічного музею в Києві. Не можна не згадати й про участь П. Тутковського в організації бібліотеки Академії наук, Інституту наукової мови. Він був одним з ініціаторів і організаторів видання «Матеріалів до української природничої термінології та номенклатури». У 1923 році Павло Тутковський видає укладений ним «Словник геополітичної термінології».

Павло Аполлонович Тутковський був видатною людиною. Він безмежно любив рідну землю. Помер вчений 3 червня 1930 року. Похований в Києві на Лук'янівському цвинтарі.

Павло Тутковський в останні роки життя

Ім'я Павла Аполлоновича Тутковського – академіка Академії наук України, геолога і етнографа, краєзнавця і географа, вченого-енциклопедиста, автора понад 1350 наукових праць і розвідок, подвижника науки і культури – має бути золотими літерами вписане в історію України.

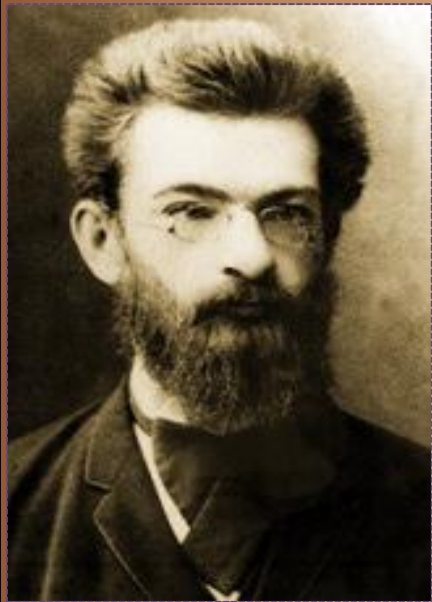
Вшанування пам'яті

У 2007 році Національною Академією наук України була заснована Премія НАН України імені П. А. Тутковського, яка вручається Відділенням наук про Землю НАН України за видатні наукові роботи в галузі геології, географії, океанології, геоекології, кліматології та метеорології.

Наукові праці

Сфера наукових досліджень: палеонтологія, історична та динамічна геологія, мінералогія, петрографія, гідрогеологія та ін. Автор теорії еолового походження лісу, один із засновників мікропалеонтологічного вивчення осадових гірських порід.

Внесок Тутковського в науку різнобічний. Він працював практично у всіх галузях науки про Землю. Автор понад 300 наукових праць, присвячених мінералогії, петрографії, палеонтології, стратиграфії, ґрунтознавству, регіональній і динамічній геології, четвертинним відкладам і проблемам четвертинного періоду, геоморфології, фізичній географії, етнографії та етнології, гідрогеології, корисним копалинам, крає- і ландшафтознавству. Автор першого українського словника геологічної термінології.

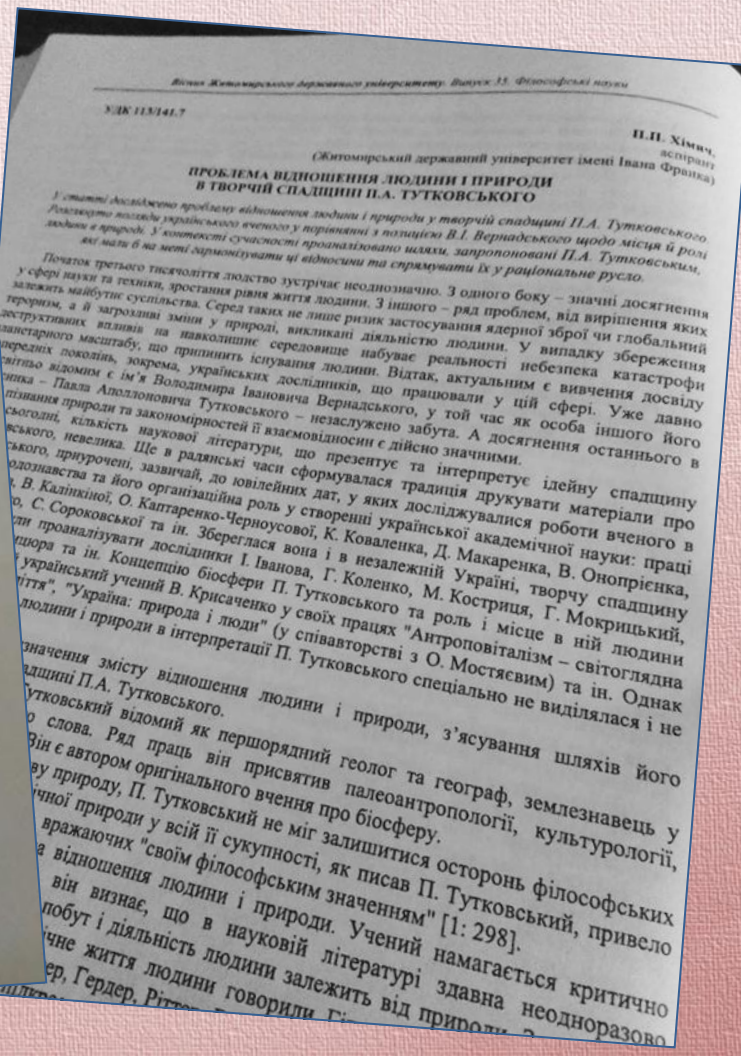
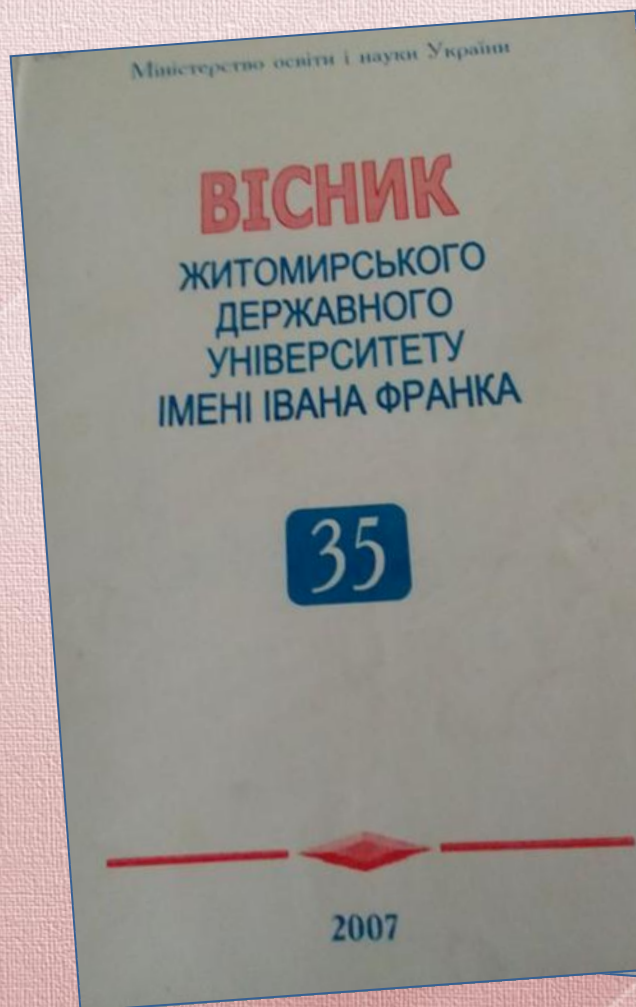
Література:

Шендеровський В. Видатний геолог-дослідник кінця XIX та початку XX століття. Павло Тутковський / Василь Шендеровський // Нехай не гасне світ науки / Василь Шендеровський ; за ред. Емми Бабчук. – 2-ге вид. – Київ, 2004. – С. 341-348.

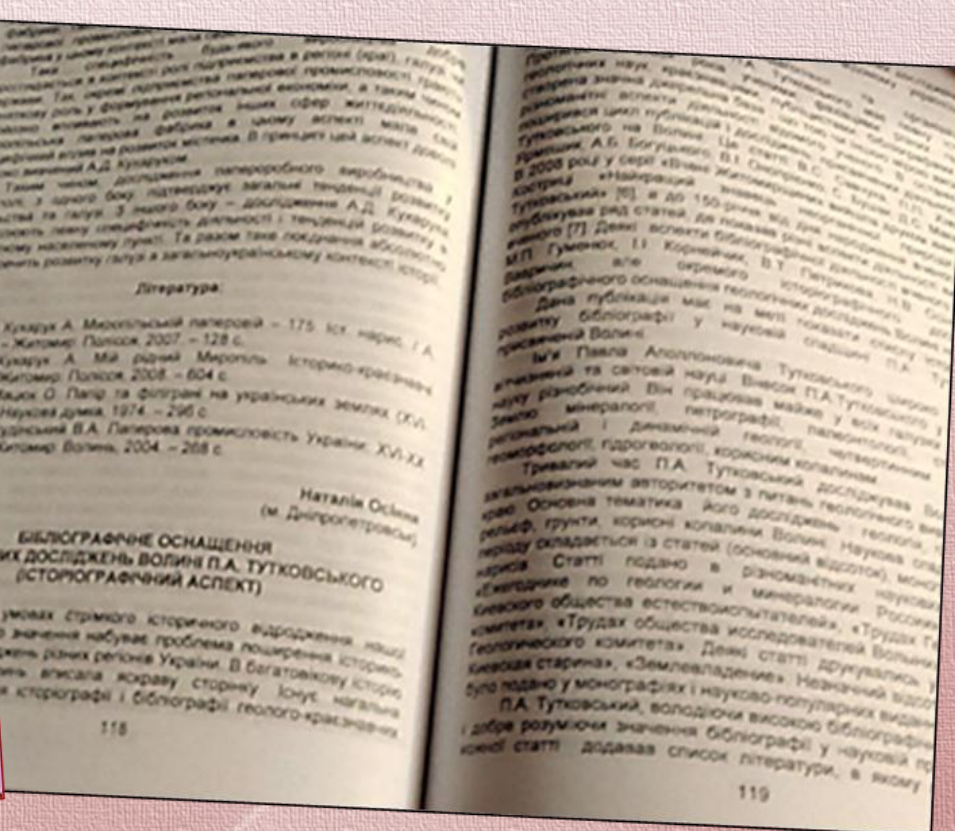

**Книга містить 50
нарисів про українських
вчених, що зробили
вагомий доробок до
скарбівні світової науки
і культури. Видання
розраховане на
широкий загал читачів.**

Хіміч П. П. Проблема відношення людини і природи в творчій спадщині
П. А. Тутковського / П. П. Хіміч // Вісник Житомирського державного
університету імені Івана Франка : наук. журн. / Житомир. держ. ун-т ім.
І. Франка, М-во освіти і науки України. – Житомир, 2007. – Вип. 35. – С. 42-44.

– Житомир, 2014. – С. 118-121.

Шаров І. Тутковський Павло Аполлонович (1858-1930) – геолог, географ / Ігор Шаров // Сто видатних імен України / Ігор Шаров. – Київ, 1999. – С. 410-414.

**Тутковський
Павло Аполлонович
(1858-1930)
– геолог, географ.**

Народився 1858 р. в містечку Липовець Київської губернії. Закінчив фізико-математичний факультет Київського університету (1882 р.). 1884–1895 рр. працював колектором геологічного кабінету університету. 1896–1904 рр. викладав у київських гімназіях. 1904–1913 рр. – інспектор, директор народних училищ на Волині. З 1914 р. – професор Київського університету. Брав активну участь в організації Української Академії наук, українських університетів. 1919–1930 рр. – голова Фізико-математичного відділу УАН. З 1926 р. – організатор і перший директор Науково-дослідного інституту геології. 1918–1921 рр. – голова природничої секції Українського наукового товариства в Києві.

Внесок П.А. Тутковського в науку різнобічний. Він працював практично у всіх галузях науки про Землю. Багато його праць присвячено питанням мінералогії, петрографії, палеонтології, стратиграфії, регіональній і динамічній геології, четвертинним відкладам і проблемам четвертинного періоду, геоморфології, фізичній географії, етнографії та етнології, гідрогеології, корисним копалинам, крає- і ландшафтознавству, природному районуванню, науковій бібліографії та термінології. Характерною особливістю його наукової творчості було те, що більшу частину його бага-

тою спадщини (він опублікував понад 1000 праць) було присвячено Україні. Тому В.І. Вернадський називав П.А. Тутковського кращим знайцем неорганічної природи України.

Після закінчення 1882 р. університету П.А. Тутковський працював лаборантом мінералогічного кабінету. У 1880–90-ті роки минулого століття в щорічних відрядженнях від Київського товариства природодослідників він пройшов Правобережну Україну, зокрема Волинь і Полісся, детально вивчив геологічну будову цих регіонів.

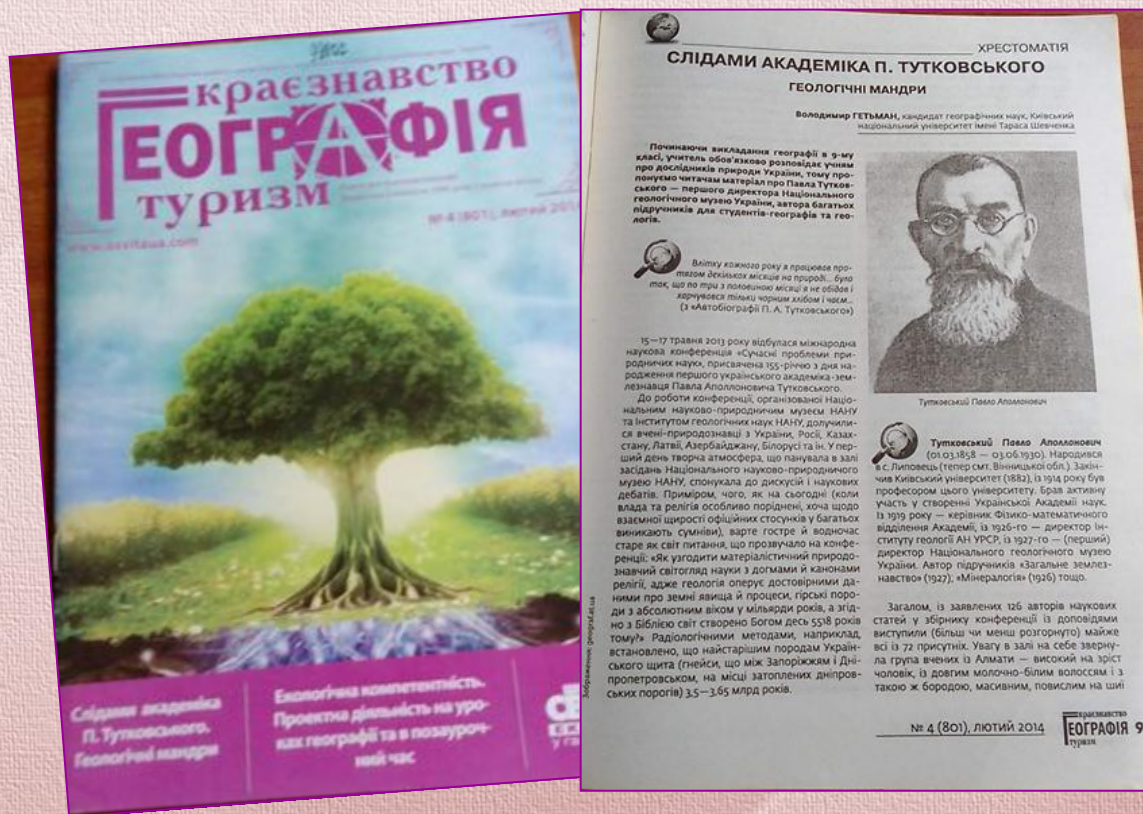
Обставини змусили П.А. Тутковського 1896 р. покинути університет. Довгий час він працював викладачем київських гімназій, співробітничав у газеті «Київське слово». Майже два десятиліття П.А. Тутковський був відірваний від університетських лабораторій і наукового оточення, але не припинив дослідницької діяльності. На початку нового століття він став заштатним співробітником геологічного комітету. За його завданням у 1900–1906 рр. проводив геологічну зйомку вздовж залізничної лінії Київ-Ковель, а потім в межах аркуша Загальної геологічної карти Росії, досконало вивчив природні особливості

Ігор Шаров

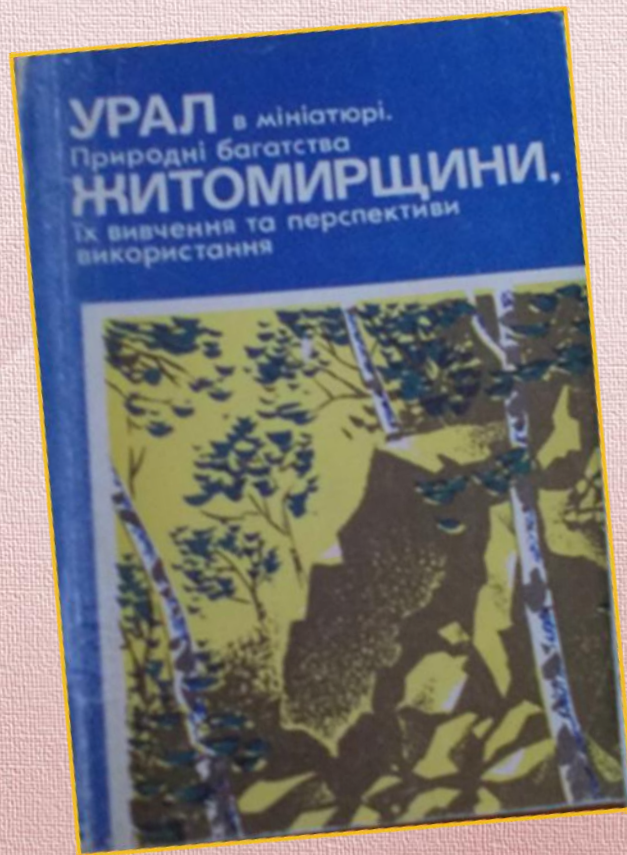
100 видатних імен України

Гетьман В. Слідами академіка П. Тутковського. Геологічні мандри / Володимир Гетьман // Краєзнавство. Географія. Туризм : газ. для вчителів географії. – 2014. – № 4. – С. 9-13 : фот.

Петрикова В. Т. Красназавча бібліографія в науковій діяльності академіка П. А. Тутковського / В. Т. Петрикова // Урал в мініатюрі (природні багатства Житомирщини, їх вивчення та перспективи використання) : [зб. наук.-попул. пр.] / за ред. В. Г. Комар. – Житомир, 1996. – С. 214–216.

Збірник містить статті про природні багатства Житомирщини, її геологічну будову, корисні копалини, ґрунти, природні екосистеми, орнітологічні спостереження. В ньому описано найцікавіші маршрути по території області з метою вивчення її природи, нариси про видатних дослідників Полісся.

Корнєєв В. П. Видатний географ України П. А. Тутковський / В. П. Корнєєв, О. В. Корнєєв // Видатні мандрівники, мореплавці та дослідники-краєзнавці. – Харків, 2005. – С. 183-188. – (Бібліотека журналу «Географія»; вип. 6 (18))

У книзі відображено цікаву епопею мандрівок видатних дослідників нашої планети. Окремим підрозділом подано відомості про українських дослідників краєзнавців, відомих учених-географів нашої держави, які прославили Україну своїми дослідженнями.

**Віртуальну виставку підготувала бібліотекар природничого факультету Бурчинська А. В.
Кількість джерел: 8.**